

KÖNYVSZEMLE

Orsolya Žagar Szentesi
**Priručna gramatika
mađarskog jezika.
Morfologija 1
(A magyar nyelv kézikönyve.
Morfológia 1).**

Knjigra: Zagreb, 2018, 171 p.
ISBN: 978-953-7421-18-2

Az idegen nyelvek tanulásában és tanításában – a célnyelven íródott nyelvkönyvek mellett – általában nagy segítségül szolgálhatnak a tanulók anyanyelvén készült leíró grammatikák. Annak ellenére, hogy a magyar mint idegen nyelv oktatása Horvátországban két egyetemi oktatóhelyen is folyik: a Zágrábi Egyetemen már közel 25 éve (az 1994/1995-ös tanévtől), az eszéki Josip Juraj Strossmayer Egyetemen pedig 2011/2012-es tanévtől, a horvát anyanyelvű diákok számára eddig nem állt rendelkezésre horvát nyelven íródott magyar nyelvtan (ahogyan bármilyen más tananyag sem). Kuriózusként említhetjük meg, hogy az egyetlen horvát közvetítő nyelven írt magyar grammatika még 1888-ban jelent meg Ivan Bojničićnek köszönhetően, aki magyar nyelv oktatója volt a Zágrábi Egyetemen az 1880 és 1923 között működő magyar tanszéken.

Ilyen előzmények után nagy örömmel fogadtuk a hírt, hogy a zágrábi Knjigra Kiadó gondozásában 2018-ban végre napvilágot látott a horvát nyelven íródott *Priručna gramatika mađarskog jezika (Magyar nyelv kézikönyve)* című munka. Szerzője Žagar Szentesi Orsolya, a Zágrábi Egyetem Hungarológia Tanszékének vezetője, aki ezt a hiánypótló munkát saját nyelvészeti kutatásaira és közel két évtizedes nyelvtanári tapasztalataira támaszkodva írta meg, szándéka szerint nemcsak hungarológus diákok számára, hanem mindazok számára, akik érdeklődnek a legnagyobb finnugor nyelv morfológiai me-

chanizmusai vagy általában az agglutináló nyelvek iránt. A kötet a magyar nyelv morfológiai jelenségeinek leírását tárja elénk. A magyar alaktan részletesebb vizsgálatára talán a következő részben kerül sor, ugyanis a *Morfológia I* alcím alapján arra következtethetünk, hogy e kötetnek lesz folytatása is a közeljövőben.

A *Magyar nyelv kézikönyve* három fő fejezetre tagolódik: I. Morfológiai alapfogalmak (*Temeljni pojmovi morfologije*, 13–55), II. A magyar nyelv morfémarendszere (*Sustav morfema u mađarskom jeziku*, 56–121), és III. A magyar nyelv szófaji rendszere (*Prste riječi u mađarskom jeziku*, 122–162).

Az első fejezetben a szerző a morfológia (alaktan) tárgyának és alapkategóriáinak bemutatására vállalkozik. A szó szerkezetét, belső struktúráját vizsgáló morfológiát élesen megkülönbözteti a két másik, szintén a szavakkal (lexémákkal) foglalkozó diszciplínától, a szófajtantól és a lexikológiától, majd kitér a szó és a morféma meghatározására, a ragozás (inflexió) és a szóképzés (deriváció) különbségeire. Ezt követően a morfológiát a többi nyelvészeti diszciplínával (fonológia, szófajtan, mondatan és szókészletten) veti össze, vizsgálja a köztük lévő összefüggéseket. A fejezet középpontjában a morféma fogalma és jellemzése, valamint a morfémák osztályozása áll. Az agglutináló nyelvek sajátosságait magyar példákkal és egybevető (kontrasztív), összehasonlító utalások segítségével tárja elénk. Amikor a ‘szó’-fogalom sokféle, igen bonyolult meghatározásait tárgyalja, a *meg-jav-ít-tat-hat-ná* szóalakkal, és annak horvát megfelelőjével szemlélteti: a szintetikus, több toldalékmorféma összefüzésének eredményeként létrejött igealak a horvátban a *mogao bi ga dati popravit* analitikus, több szóból álló szerkezettel feleltethető meg (15). Hasonlóan, kontrasztív módszerrel magyarázza a szótőhöz já-

muló toldalékok (suffixumok) eltérő funkcióit és viselkedését az agglutináló és a flektáló nyelvekben, nevezetesen: míg az agglutináló magyar nyelvben egy toldalék (az esetek túlnyomó többségében) egy grammatikai funkciót lát el, és a szóalakban az egymáshoz kapcsolódó elemek határai világosak és élesek, a flektáló horvátban több grammatikai funkció is kumulálódik egyetlen toldalékban, amelyben a szövelemek határai elmosódnak, például a horvát *kuć-u (házat)* szóalakban az *-u* toldalékban három grammatikai funkció tömörül: a nőnem, a többes szám és a tárgyaset (33). Ezt az elemzési eljárást a szerző következetesen alkalmazza a következő fejezetekben is, tehát minden magyar példának (szónak vagy mondatnak) megadja a horvát megfelelőjét is (legtöbbször morfémákra bontva).

A második, *A magyar nyelv morféma-rendszer*e című fejezet kapcsolódik az előző fejezetben bemutatott anyaghoz. A szerző ebben részletesen ismerteti az olvasóval a magyar nyelv alakitani tulajdonságait. A toldalékok funkció szerinti osztályozása, valamint a képző, jel és rag toldalékmorfémák hasonlóságainak és eltéréseinek részletes vizsgálata után kitér a toldalékok többalakúságára, az alakváltozatok közötti különbségek bemutatására. Ezt a szótő fogalmával, fajtáival, típusaival foglalkozó rész követi, a témakör záró alfejezete pedig a szintetikus és analitikus morfológiai szerkezetek közötti különbségekről, a szövelemek kapcsolódási mechanizmusáról ad áttekintést. Bár a nyelvi jelenségek leírásában a szerző a klasszikus leíró magyar grammatikákat követi, ez a könyv elsősorban a magyar mint idegen nyelvet tanuló (horvát anyanyelvű) diákok számára íródott. Ez a törekvés leginkább ebben a fejezetben mutatkozik meg, hiszen a fenti témakörök kidolgozását megelőzi a magyar nyelv olyan grammatikai jelenségeinek a bemutatása, amelyek egyrészt egy külföldi számára vélhetően a legtöbb problémát okozzák a tanulásban, másrészt nélkülözhetetlenek a helyes nyelvhasználat elsajátításához. *A Kívülről nézve (Pogled izvana)* című alfe-

jezetben még egyszer visszatér az agglutináló és a flektáló nyelvek közötti különbségekre, amelyek elsősorban a toldalékok sokrétű funkcióiban, viselkedésükben és a toldalékok meglehetősen nagy számában észlelhetők. A szerző úgy véli, hogy valószínűleg éppen a toldalékok „fényűző bősége” segítette elő annak a nyelvi mítosznak a terjedését, amely szerint a magyar megtanulhatatlanul nehéz nyelv. Ezt a legendát egyébként a szerző ebben a munkájában is igyekszik cáfolni. A magyarról mint „más és különleges” nyelvről beszél, amelyben – az indoeurópai nyelvektől eltérően – nincsenek grammatikai nemek, nincsenek előjárósók, és nincs egyeztetés a jelző és a főnévi alaptag között. Azután kitér a toldalékolással kapcsolatos fonetikai alapismeretekre, részletesen bemutatja a hangrend és a magánhangzó-harmónia és a toldalékilleszkedés törvényét, a toldalékok előtti előhangok kiválasztását irányító szabályokat. Mindezek abban segíthetik a kezdő nyelvtanulókat, hogy minél jobban megértse a magyar nyelv morféma-rendszerét és a toldalékok kapcsolódási sorrendjének szabályait.

A harmadik fejezet a szófaj fogalmáról és a szófaji kategóriákról, a szófajokba sorolás szempontjairól szól. A szerző a leíró magyar nyelvtanokhoz hasonlóan a szófajok felosztását a szó jelentése, a szó alakitani jellemzői és a szó mondatbeli viselkedése alapján végzi. Három nagy szófaji osztályt különít el: az alapszófajokat, a viszonszókat és a mondatzókat. Az alapszófajok között (ennek a horvátban a *ragozható szók osztálya* felel meg) megkülönbözteti tulajdonképpeni alapszófajokat (ebbe a csoportba az ige, főnév, melléknév, számnév, határozószó és a névmások tartoznak) az átmeneti szófajoktól (a főnévi, a melléknévi és a határozói igenévtől). A viszonszókat csoportjába (ennek a horvátban a *nem ragozható szók osztálya* felel meg) a morfológiai típusú (azaz toldalékértékű) szavak (a segédige, névutó, névutó-melléknév és az igeiktő) és a kommunikációs-pragmatikai értékű szavak (a kötőszó, partikula, névelő

és a tagadószó) tartoznak, végül a harmadik, a mondatszók csoportjában önálló mondat jelentésű, kommunikáció értékű szavakat találunk (indulatszó, hangutánzószó, interakciós mondatszó, módosítószó). Ebben a fejezetben a szerző külön figyelmet fordít a magyar nyelv sajátos szófajaira, amelyeknek nincsenek horvát megfelelői (névelő, névutó, névutómelléknév), és olyan magyar szófajokra, amelyek a horvát nyelvi rendszerben nem külön szófaji kategóriaként szerepelnek (igenevek, igekötők és módosítószók). A fejezet végén a többszófajúságról, a szófajváltásról, a lexikalizációról is esik szó. A nyelvtani magyarázatokat hasznos ábrák, táblázatok és *kétnyelvű példaanyag* egészítik ki, nemcsak ez utóbbi, hanem a többi fejezetben is.

A könyv végén a rövidítés- és az irodalomjegyzék mellett a nyelvtani jelenségek leírásában használt magyar tárgymutató található, valamint a szerző, Žagar Szentesi Orsolya tudományos pályájáról olvashatunk.

Összegzésül azt mondhatjuk, hogy ez az elsősorban didaktikai kézikönyvnek készült munka minden bizonnyal hasznos segédanyag lesz a magyar mint idegen nyelvet tanító oktatók és a magyarul tanuló diákok számára, mert a morfológia hagyományos tárgyalásán túl a magyar nyelvnek olyan sajátosságaira is rámutat, amelyek a horvát anyanyelvűek számára különlegeseek, a horvát nyelvtől eltérnek, így a diákok könnyebben egybevetethetik a magyar nyelvi formákat az anyanyelvi ekvivalensekkel. A funkcionális szemléletmód jegyében a szerző nem különíti el élesen a morfológiát a többi nyelvi szinttől, kitér a vizsgált formák fontosabb fonológiai összefüggéseire és szintaktikai funkcióira is. A *Magyar nyelv kézikönyvét* azoknak is ajánljuk, akik a nyelvtipológia iránt érdeklődnek, hiszen a szerző megpróbálja érthetővé tenni az agglutináló magyar nyelv jelenségeit a flektáló horváthoz viszonyítva.

Kristina Katalinić

Muráth Judit (szerk.)
Magyar szaklexikográfia

Lexikográfiai füzetek 10.

Budapest: Tinta Kiadó, 2020, 344 p.

ISBN 978-963-856-22-72

A Tinta Könyvkiadó gondozásában 2020 tavaszán a Lexikográfiai Füzetek egy újabb számával találkozhattunk. Bár a 'füzetek' megnevezés ma már inkább csak a történelmi hagyományokat követő könyvészeti, kiadói fogásként értelmezhető vagy értékelhető, mivel sokkal inkább nevezhető a sorozat darabjai kötetnek, hiszen teljes értékű könyvformátumban és terjedelemben jelentek meg. A sorozat jelen darabja is a maga 344 oldalával és szakmai tartalmával egyértelműen önállóan is megálló kötetnek értékelhető, tegyük hozzá – a tudományterület feltáró sorozat – 10., egyben újabb kötetként könyvelhető el.

A kötet a szakterület ismert művelője és szakértője, Muráth Judit szerkesztésében, de mondhatjuk nyugodtan, hogy menedzselésében, 13 lexikográfiai tanulmányt tartalmaz. A tanulmányok a magyar lexikográfiai műhelyek képviselőjében összesen 21 szerzőt vagy szerzőpárost sorakoztatnak fel, demonstrálva a lexikográfiai kutatások sokszínűségét és sokirányúságát. A tanulmányok két nagy blokkba tagolhatók. Az első blokk a maga hat tanulmányával az első megközelítésben és egyszerűsítve elméleti résznek tekinthető, de már a címek olvasásából is kiderül az olvasó számára, hogy az elméleti rész is – alapvető elméleti vonulatát megtartva – további tagolást kínál. Megjelenik benne további hangsúlyait tekintve tudománytörténeti, tudományelméleti, módszertani és komparatív jellegű tanulmány egyaránt. A második blokk hét eltérő szakterület lexikográfiai világát tárja elénk.

Mielőtt továbbhaladnánk a bemutatásban, szokatlan módon, de meg kell tenni egy észrevételt a kötetrel kapcsolatban. A tudományterület sajátosságaiból fakadóan különösen